

refutare fructus, qui ex re, quam destruxit, percipiendi essent in futurum, sed latissimac est refutando rem quoad valorem, quem habebat quando illa destruxit. Hoc idem affirmat à nobis fuit Disp. 723. in posteriori parte prima conclusionis. Ratione autem illius, hoc est: quoniam valor rei tempore, quo destruitur, a futuris attentis fructibus, qui ex illa percipi possunt, & attento vnu illius, commutatique omni, que ex illa in futurum possint percipi, ac proinde hoc omnia, ut sunt in potentia eius rei, proximiora, aut remota, ab aliis, foliolum, dum iustus valor illius rei solutor. Quo fit, ut, si alienum datum in iustis combulfit, aut qui alienum equum in iustis intercet, quoniam dominus erat solitus locare, non tenetur restituere valorem domus, & infiper valorem pensionum, quae ex illa erant percipienda, aut valorem equi, & stipendia quae ex locatione illius erant percipienda, sed latissime, si restituat eum domus, aut equi, valorem, quem tempore danni in eis dati habebant: quoniam compensando ad equalitatem eum valorem, foliuntur emodi penitentes ac stipendia, prout in potentia erant tali domus, aut equi. Quod si dominus domus, aut equi, potius velia rem suam, quam iustus illius valorem, lane, quod in iustis re sua priuatur, spectat ad iustitiam, quam accepte, eritque ea iniuria punienda condigna pena pro quantitate culpi id dannum in iustis inferentis, quia tamen dannum ea iustitia datum, ad equalitatem pretio info rei, que in iustis fuit destruta, compensatur; conseqeuens profecto est, vt, ante latam sententiam, quis ex delinquens ad penam condamnetur pro culpa quantitate, non coniurgat maior obligatio restituendi, quam id iustum recipiendum. Illud tandem est obseruandum, si tali dominio non restituatur statim valor rei destruta, aut, citio etiam remittitur, qui non in iustis empionem rei, vnde aquales fructus, & emolumenta, possit percipere, sive, qui datum est, tenetur illi viterius ad intercedere lucrificans, quantum prudenter arbitrio id lucrum celsans estimabitur, attentis circumstantis omnibus concurrentibus.

4. Tertium est. Optimè diuum Thom. 2.2.q.62.art. 4. ad primū affirmat, cum, qui femina, karave, defrui, non teneri restituere, quantum dominus sperabat inde percipere, sed quantum astimabantur in statu, in quo destruta fuerunt. Quo enim remota ratione erant fructu inde percipiendo, & quo pluribus subiacebant periculis, maiori bute adhuc sumptibus ac laboribus indigebant, co minus valebant, nisi norique pretio venderentur, si dominus velit ex tra deremque plus, quia illa destruxit, restituere tenetur, quam astimarent ac valerent, quando destructa fuerunt. Idem dicendum est de pullo equino, qui nunc valer triginta, & speratur post duos annos valer centum: si enim quis illum in iustis interficeret, quando solum valer triginta, non tenetur restituere nisi pullo triginta.

Obligat rationabiliter vellet potius excepere euuenit fortunę circa sua fati, aut circa suum pullum, ac lucrum, quod in lucratum sperabat quam vendere illa pretio, quod secundum statum praestentem valebant: ergo plus illi est restituendum, quam ea valent, quando destruantur: praeterea cum aliquis, propter maximam affectionem, quam circa aliquam rem suam habeat, possit carius illam vendere, augendo in pretio, quantum astimabitur, se ipsius priuare re, quam adeo diligit, vt Disp. 31. est dictum.

5. Secundū. Adde, si destruantur fata totius alius populi, vnde sequatur, illos postea premi egitate, multo plus esse illis restituendum propter graue id detrimentum, quod inde eis sequitur, quam eis valo-

A eorumdem satorum quoad statum, in quo destruēta sunt.

Propter hanc argumenta ait Sotus, quoniam doctina diu Thom. vera sit, quando eau dampnū infertur: fecus tamen rem habere, quando de industria per iniuriam, renuentem dominō, destruuntur. Secum autem videtur Sotus pugnare in hac doctrina. Vt enim, quando cum diu Thomae consentit, si damnum eau detur, intelligit interuenientem culpa theologica, qua ad culpam sufficeret lethale, si quātus danni effet magna, atque tunc sanē ad totam danni astimationem tenebitur, ac si de industria illud dedit iller. Vt intelligit, non interuenientem culpa theologica, qua sufficit in materia gravi ad culpam lethalem, sed vel nulla interuenientem culpa theologica, sed folium iuridica, vel interuenientem culpa theologica venialis. Atque tunc ex sententia Sotie. de iust. q.7.art.2. ad nullam, vel ad modicam, restitutio nem tenetur danni dati, etiam ipectati quoad valorem rei in statu, in quo fuit destruta. Dicendum vero est, doctrinam diu Thomae absolute atque uniuersam esse veram. Quod autem dominus rei destruxit, merito agit ferat commutationem illam preiij iusti pro rei destruta, artinere solum ad iniuriam illi latam, quia iuxta ea que Disp. 71. explanata comprobataque sunt, non est restituenda per iustitiam commutativam, sed punienda est per sufficiens vindicativa, eo plus, quo maior fuerit culpa in dannum dante quo fit, vt, ante latam sententiam, nulla restituendi obligatio confutat ex illo capite. Eademque ratione neque obligatio restituendi ex eo capite cogitur, quod rei destruta dominus effet multum affectus ad eam rem suam, nolleque illam vendere, aut alteri alienare. Quoniam etiam vendere posset tenuam, ad quam ita multum effet affectus, majori pretio, et effet, qui, simul cum re, emere ab eo vellet, quantum astimaretur, ipsum a le alienare rem, quam tantopere diligiri, nihilominus, quando non est, qui id emere velit, premium pro eo dare, fanē, quod priuare ea re iustitiae, solum facit ad iniurie incrementum, non vero vt per iustitiam commutativam debet ea res majori pretio compari, quam si ad illam non effet tanta affectio. Confirmari autem id potest, quoniam quando cogereat pretio iusto eam vendere, quia bonum publicum postulareret, vt de ptestate illius eriperetur, fanē necesse non esset, foliū ei in cremenū aliquod pro molesta, quam patet ut ex eo, quod ea re priuaretur: quoniam id pretio non est oīgum, nisi comparatione eius, qui id ab eo emere velit. Illud tamen est concedendum, ac affirmandum, quando ex damnō dato sequeatur populo, aut priuato aliqui, cui id dannum effet datum, aīlī alterius damnō, vt si ex magna satorum destructione cogereat postea emere, tunc tunc majori pretio, quam alioquin tuiles etendendum; tunc, qui priūm damnō in iustis dedidit, tenetur restituere hoc alītum damnō: ex illo viterius sequuntur, tandem causa iniuste buiū etiam alterius danni, vt supra dictum est.

E 1. Ad primū ergo argumentum Sotis, concessum antecedente, neganda est consequentia: quoniam ea omnia faciunt quidem ad iniurie incrementum, & vt delinquens majoris pena sit dignus: non vero ad dāni augmentum, & vt in conscientia iusto configurat restituendi obligatio per sufficiens commutativam ante latam sententiam.

Ad secundum dicendum est, illa quoque facere ad iniurie incrementum, & vt de hincque majori pena sit dignus: non vero, vt configurat restituendi obligatio, nisi quando ex damnō ita dato sequeretur, eos majori pretio a portatu, aut empiro, triūcum ob illius penuriam, quam alioquin tuiles valutum: tunc enim, quia id etiam eis etiam alterius danni iniuste

Ad secundū.
Ad secundū.

Argumen-
ti primū.

Secundū.

ste datum, arque ex priori damnō sequutum, id quoque eis restituendum, vt dictum est.

Quartum est, quoque diu Thom. 2.2.q.62.art. 4. ad secundum docet. Nempe debitorum, qui in morta est foliundi creditorū, quod ei debet, teneri ei restituere lucrum illi celsans, aut dannū illi emergens, ob eam dilationem solutionis, quatenus decimēdū in iustitiae solutionem debiti ultra terminum solutionis præfixū, cauī illi est iniusta talis lucri celsans, aut dannū emergens. Obferatur vero diu Thom. lucrum celsans nō est astimandum, vt mercatori lollatur, quantum ipse lucrari a pecunia sperabat, sed quantum prudenter arbitrio valebat illa spes. Sicut enim sata non valent, quantum ex eis colligi sperabatur, ita neque lucri spes valet, quantum lucri speratur, vt Disp. 16. copiosē est explicatum, ubi simili est dictum, quoniam modo astimari debeat. Hinc Ledenius. 2.4.q.1. 8.art.4.infest, nobilis, qui mercatorum pecunias longo tempore iniuste detinet, restituere eis teneri lucrum de causa illi celsans, neque aliter esse abfolendum. Obserua tamen, quando pecunia debetur mercatoribus ex mercibus eius, vt regulariter deberet a nobilis, & ab alijs, soler ex mercibus, quae nullas parunt fructus, ipsi credito venditis, tunc illos neque in exteriori neque in conscientia foro debere si uimodli mercatoribus lucrum extincurit, eis celsans ex ea pecunia iniuste detenta, quale est, quod negotiando illa pecunia lucrari poterat, idque ex pecunia dispositio iuris ciuilis: circa contractū emptionis & venditionis, contra artes laborerit stando in lojo iure naturali, vt C Disp. 74. & 368.comprobatum est. Quare hunc eventum excipias ex doctrina diu Thom. Esto autem non effet sufficientissimum hoc caput, unde nobilis exculpantur a restituendis ratione lucri mercatoribus celsians ex pecunia ob merces credito empras, non solutum in termino constituto, aut tempore congruo, quando nullus prefixus fuit terminus, ex multis tamen alijs capitibus frequenter potest excusari. In primis, quoniam tpe præsumendum est, nullum lucrum illis celsitate: quia alia sua pecunia, aut pecunia mutuo aliunde accepta, negotiata sunt. Deinde, quoniam mercatores credito videntes nobilis tolent eis vendere multo carius, quam pecunia statim numerata, intelliguntque non in termino pre fixo esse statum solutum premium. Multo plus lollatur vendendo illi in magna quantitate, quam si eis non venderent. Quare in confessiōnibus, qui credito ex mercatoribus emerunt, cogendi non sunt restituere lucrum mercatoribus ex eo celsians, quod premium eis non solutum, vel in termino constituto, vel tempore congruo. Licet autem vrgendi in confessiōnibus sint, vt non differant solutiones iustitiae pecunie cum mercatorum damnō, non tamen sunt facile damnandi cupi lethali, quando dilatio non effet multū notabilis ac exorbitans proper ea, qua proxime dirēta sunt. Idem Ledenius subiungit: Si debitor omnino non poterit solutare debitum in termino pre fixo, restituere non teneri lucrum celsans, quoniam non peccat, non soluendo, excusante illum impotentia: quando autem damnū absque vita culpa est datum, non configurat obligatio illud restituendi, quia neque ex parte rei accepte, neque ex parte iniuste acceptio. Addit tamen, si potest aliquo modo lollare, vendendo domum, aut alia sua bona, etiam cum maiori iactura sua propria, quam sit lucrum creditoris celsans, teneri ad restituendam in talis lucri celsans, si debitum tempore, quo tenebatur, non solutum: quoniam non potest iustitiae velle, se feruare indemnem cum iactura alterius: scilicet de causa, si in eo euuentu se vult feruare indemnem id est debet cum onere ac proposito restituēdi alterius lucrum, quod ex tali dilatione solutionis illi

Disp. 726. & 727. 998

est celsus. Hac vero lima indigent. In primis paupērē minime fructifera, nullam configurare obligationem restituendi, etiam si iniustitiae peccatum interuenit in dilatione solutionis preci, ned quod nullum interuenit peccatum, excusante impotētia ā culpa omnino. Deinde vero, quando debitum est ex mutuo, aut ex quoquac alio contractu, vel titulo, qui emptio non sit ac venditio, vt que, qui in termino pre fixo non solutum, tencetur in conscientia & in exteriori foro, creditoria totum lucrum celsans, aut dannū illi emergens, eis est debitor absque illa culpa non soluerit: non quidem ex parte rei accepta, neque ex parte iniuste acceptio, sed ex contractu, pacto & ratio, quo eo ipso, quod si se altrinx, foliaret aliquid in aliquo termino, si id non implicat, quicunque ratione euentia, quod id non impluerit, teneri creditori ad totum lucrum ea de causa illi celsans, & ad dannū ei emergens, vt cum D. Tho. & cum communī doctorum sententia Disp. 299. & 315. ostendit nō nobis est.

D I S P V T . 727.

Num, qui impedit aliquem ab assequitio-
ne boni alicuius, teneatur id il-
li restituere.

S V M M A R I V M .

1. *In usus modis dicitur quis habere ad aliquid.*
2. *Restituere non tenetur, qui abesse vi ac fraude impedit alium ab assequitione eius boni, quod ei non debet, si endendo ei, a cuius voluntate conferre illud pendebat, vi illud ei non conferret, & aliquando meritorie potest id ut impediri.*
3. *Religiozis quoniamque prohibetur iudicare, ne legata paret ecclesiis mariebus, si endendo ut ipsis potius aut his fiant.*
4. *Restituere in eodem eventu non tenetur, etiam si ex odio & prava intentione contra solam caritatem id efficeret. Si tamen iniuste id impediret, non solum id, sed simul etiam totum aliud dannum datum te netur restituere.*
5. *Si quis intendit iure suo nocet alteri, quoniam stando in solo iure naturali ad nullum etiamente, scilicet iustitia intentione, anno illi nocendi, id efficiat, quoniamque tamen iure humano actio de dolo aduersus eum competit, ut desistat, & ut rem ad pristinum reditum.*
6. *Restituere tenetur, qui impedit ne aliquis consteret, quod fibra debitum in iustitia, quantum id dannum astimabitur, attento iure, quod solus impedit ab aliquo bono asequendo: solum tamen quantum id bonum, prout adiuvat et in illo statu astimabitur.*
7. *Restituere tenetur, qui contraeniendo iuri, quod aliis habet, recipiat, quod aliis liberat, dare ei voluerit, vel ut aliquid ipse faciat, illum impedit ab aliquo bono asequendo: solum tamen quantum id bonum, prout adiuvat et in illo statu astimabitur.*

C Ira dannum iniuste datū est cōsequēter examinandum, num, qui aliquem impedit à boni alicuius asequitione, quod licet cōsequi poterat, teneatur id illi restituere, tanquam qui dannum ea in parte illi dedit. Exempla sunt: Decreverat aliquis donare Pe tro aliud, vel cum hāredem insituerat, aut legatū illi

illi relinquens in suo testamento, quæ tamen licet
revoke poterat, ut in materia de donationibus, &
de vitiosis voluntariis, est dictum: Iohannes disfia-
mendo illi, qui ad Petrum relinquebat, aut donare vo-
lebat, vel ab eo precibus petendo, potius id fibi,
aut alteri, donaret, vel relinquenter, in causa tui, ut
mutaret propositum, & vt Petrus id non daret, aut
non relinqueret: queritur, num Iohannes restituere
Petru id dannum teneatur.

Argum. Pars affirmans suaderet potest ex illo Aristotele,
2. phys. cap. 5. text. 16. *Quod parum diat, nihil dis-
tare videtur. Quia Aristoteles confirmat, cum diei pos-
se infortunatum, cui parum debuit, et magnum ali-
quod bonum confequeretur; quod non est de conque-
tus: quoniam intellectus concepit id bonum, ac si ita
adfiniret, illudque amittit, cui tam parum debuit,
ut id confequeretur: ergo perinde est, impedit enim al-
iquem a confequentione boni, quod distabat parum,
ut illud confequeratur, atque illud ab eo extirpare, post
quam efficit tam illud confequeretur: sed, qui eriperet
bonum ab aliquo, qui illud efficit iam confequeretur,
nereatur illud ei restituere: ergo tenetque etiam, qui im-
pedit, ne illud confequeratur.*

Vt res hac meius intelligatur obseruandum est, vt Disputatio huius secundi tractatus explanatur, et quod duobus modis dicit aliquem habere ius ad aliquid. Vno, quia est ei aliqui modo debitum; aut si. Ius hoc modo sumptuaria Disputatio, a. duilibus in ius in re, & in ius ad rem. Altero modo dicuntur aliquis habere ius ad aliquid, non quod sit ei aliquid debita, sed quod facultatem habeat ad aliquid, cui si contraeniat, sit ei iniuria. Hoc modo dicimus, vnumquemque habere ius venturi rebus propriis, vt comedendi fumus proprium cibum, ita ut si impeditur, iniuria ac iniustitia ei fiat. Dictum etiam, pauperem habere ius petendi elemosynam, mercennarium habere ius locandi operas suas, vnumquemque habere ius venandi & pircantandi in locis non prohibitis, ita vt, si horum aliquis in isto loco aliquo impeditetur, iniuria ac iniustitia ei fiat, cum refutentur oneris; quantum affimatur impediri ea via aliquid confequi, eto nullus ei debeat, quod ex modo ei impeditur confequi. Eodem modo dicimus, vnumquemque habere ius accipendi, quod quis voluerit ei donare, legare, aut quouscunq; alio titulo tribuere, ita vt, si quis obtutacum ponat facultati paliuia, quam si haberet, per vim, aut fraudem, eum impediendo, ne id alequatur, vel per vim, aut fraudem, eum impidiendo, qui id illi tribuere vult, ne illud ei tribuitur, iniuriam iniustitiamque illi faciat, cum refutentur oneris; quatenus iuri contraeniat iniuste, quod si habebat accipendi, quod gratuito titulo quisus alius ei tribuere vell.

Prima & cœlio. et di mendum, quod in titulo nūl propositum.
Prima conclusio est: Quod bonum, a cuius affectu
tione aliquis impeditur, non erit ei debitum ex iu-
stitia, ita quod, salua iustitia, integrum erat ei, qui il-
lud conferre volebat, id non conferre, ut certum in
legans, in institutione heredis, in donatione ante-
quam accepitur, immo interdum in collatione bene-
ficij, & in alijs similibus, restituere non tenetur, qui
abique vi & traude perfundendo, in contrarium
mouens de collatorem, impedit aliquem ab affer-
tatione aliquius boni. Imo vero facte sicut ex merito
rie id fit. In lac confluence continentur doctores
communiter. Adri. de ref. q. consequenter quartu-
rum impeditus, &c. Sotus 4. de iuit. quod 6. artic-
us; ad 4. Couraur. reg. peccatum. parte secunda, §.
7. numero octauo. Sylthus. verb. ref.; numer. 12. Pa-
lud. in quarta, distinc. 1. q. quatuor. secunda; articulo
secundo, conch. 4. Scot. eadem ref. & q. in ref. ad

A vlt. Richard. ibidem artic. 5. quæstio 4. ad 7. Caieta. secunda f. cuncta, quæstio 62. articulo secundo, ad 4. Nauar. in Manu. ca. 17. a numero 69. & alij. Probari verò quoad priorem partem pteſt. Quoniam, qui ita mouet ac perſuadet collatorem, non peccat contra iustitiam, ſicut neque collator ipſe mutandam voluntatem contra iustitiam peccat: ergo ad nullam reſtitutionem ei tenetur, cui ea vi collatum non fuit bonum, quod aliquo forer illi confeſſum. Neque enim, qui ita collatorem mouet ac perſuadet, aliud facit, quam, abſque villa vi & fraude, collatorem ad id coadiuverat, quod collator ipſe ab illa villa iniurianta potest eliceris: in quo planū nulla certitudinē iniuria aut iniurianta ex parte eius, qui ita ad id coadiuverat. Pofterior var̄ pars, quid felicitate B p. licet ac meritior p. facit, probatur. Quoniam tam p. eſte poterit melius, quid ita ſuadet, ut quod ali quid deum potius pauperibus, aut inſtruimant in aſſiduū opus melius a Deo gratius, quā ſit illud, quod collator facere intendebat ergo a perſuadito, quia alii quibus aſſequitione boni alii cū impeditur, eſt, qui poterit ſarpe licita ac meritior: ēū non aliud fit, quā cooperatio ac incitatio ad maius bonum, sine cuiusquam iniuria. Præterea, cum caritatis ordo effigiat, ut fibi potius vel aliquis bonus aliquod, quam alij, & vt, catenis paribus, illud potius veſtitib⁹ communis, quam extraneis, fanē, quid aliquis perſuadet alij, ut fibi potius celiqñat haſreditatem, aut legatum, vel donum aliquid, quam extraneis, quibus dicit conſerte conſtituerat, aut ut potius dicit relinquit fibi coniunctus, vel coniunctis collatori, quam alij, quando cetera ſunt paria, nihil mali facit, qui potius exercet actum caritatis or dinatum.

C

Illiud hoc loco est obseruandum. In clementina.
¶ 7. de priuili, inter alia, sub iurisdictione maledicti
nisi terrena; atque in virtute sancte obedientie, pro-
hiberi religionis, ne dum inter sunt testamentis con-
ficiendis, testatorum legatis faciendis mat-
tricibus Ecclesiæ, illis suadendo, ut ipsi potius, aut
aliisque de suo ordine, vel suis monasteriis illi re-
linquant. Situm absque fraude, nihilque contra iusti-
tiam committendum, iuxta ea quæ diuibus conclusio-
nibus sequentibus subibi ciencia sunt) illas ita retrahen-
ter, peccarent quidem lethaliter, non tamene
D tenunt illa, restituere, antequam eiusmodi bona ab
eis pereruntur, quibus ea in parte praedictim intru-
lerunt; quoniamnam, quoad eiusmodi restitucionem, ex
est penalis, quo non obligari, antequam ea bona pe-
tantur, ac feratur sententia.

Quando autem aliquis ex odio eius, cui collator aliquid conferre volebat, animo quoque ei nocendi, per suavitat collatoris, ne illud ei conferret, affirmat Scotus, Richar. & Palud. locis citatis, quin & D. Thos. secunda secundæ, quæstio. 6. articulo secundo, ad 4. eis modi perfuasorum refutare et teneri id dannum alteri datum. Peculiariter tamen loquuntur, quando modo quis impedimento alteri fuit, ne beneficiū aspergatur.

E Poteſt verò id conſimilari ex. I. 1. §. iijdem aiunt. 2. ff. de aqua pluvia arēcanda vbi habetur, si quis locatū in ſuo proprio agro, praedictā venas aquae, quibus in putoem, aut in fontem, alterius fundi aqua deriuatur, idque in caſta fit, ne deriuatur, nō dari actionem aduersus ita preſcindentem venas in prædicio ſuo, quando id non fecit, vt noſceret alterius. Ratio autem eft, quoniam in fuis efti fuo, occupa- do ita aquam, quam in fuo fundo inuenit, quaeq; tua erat, dum ita intra venas fuo fundi erat, nihil pre- mendere, quod inde deriuatur in fundum vicini, & quod ex ea venarum preſcione fequantur fundum vicini priuari a ea aqua. Dum autem teſtus ille diebat, quando id non fecit, vt noſceret alterius, apergit argu-

Ad Argum.

Tract. II.

Tract. II.

mento a contrario sensu, docet, dari actione adutus illis, ut exodio, per ueritate in rectione, fecit animo al teri nocendi; id que affirmat communis doctorum lenitentia, & in eo, atque in alijs similibus euictibus, probant multa alia ura, quae Disput. 74. & 709. sequuntur itando, citamus patrum ergo rationes, qui ex odio, animo quoque nocendi, per uader collatoris, ne aliquid aliqui tribuat, quod ex iustitia tribuere illi non tenebat, eaque ratione imponit uel estane id assecuratur, tenetur in conscientia & in exteriori foto illud ei restituere.

Contra vero tentientia est communis, Adriani ac caterorum doctorum, quos supra citauimus, con tentiente cuius emis Caeta. in telp. ad 4. citata, in fine totius commentarii, quando aliquis ex odio impedit le gata, donationes & similia alia, quae collator ex iure sua liberalitate contenterit, non verò quando impedit alle junctioem beneficii. Adrianus vero, & reliqui, hanc modum regulari statuum. Quando aliquis contra iustitiam peccare, neque ad re stitutioinem teneretur, impediendo collationem cui iusteumque boni, nulli interuenientem odio, animoq; nocendi, neque etiam preceps contra sufficiam, neq; teneri ad restituendum, etlo illud limiter impedit, ceterum ex odio, animoq; nocendi. Atque mihi hec regula probatur. Quoniam odiū animusq; nocēdī, in ijs rebus , in quibus potest ei quis alio nocere ab iusteitia , nō est occidat contra iustitiam.

autem iniunctitia, non est peccatum contra iustitiam sed contra caritatem; vt si index malefactorem, qui morte est dignus, simul ex odio illius, jubet, interfici ob desitum, quod cum in iustitia non peccat contra iustitiam, sed solam contra caritatem: quare cum peccatum contra solam caritatem, comulgum non inducat restituendi obligationem, con sequens profectio est, vt si ex odio impedit collatione beneficii, aut cuiuslibet alterius rei, in euentu, in quo, seculo odio, nec peccaret contra iustitiam, nec ad restituendum teneatur, etiamque odium, nocendique animus, in illo comedunt euentu interuenient, neque contra iustitiam pecaret, neque ad restituendum teneatur. Hoc tamen loco obserua, quando aliquis peccato contra iustitiam aduersus aliquem efficit vel teritus caufa, quod collator illo non coferret, quod alioquin illi erat collaturus, fane re teneretur ei restituere a statim omnem dannum vel illi subfleuebit ex impeditione ea via illius boni. Vt si crimen aliquum era occultum, quod cum indignum non efficiebat aliquam re, quodque nefas efficeret ad impedientium eum ab allequitio eius rei, tunc, qui iniunctum crimen illud detegret, eaque ratione in caufa efficit, vt collator, notitia eius criminis permotus, quod enim illi non conferret, quam aliquoquin suifer illi collaturus, sanè, qui id crimen detexit, et non iolum restituere teneretur ei, quod ita iniuste famauit, famam contra iustitiam ab eis ablatam, sed etiam illud aliud damnum inde viterius ei subfleuantum.

Ad legem primam citatam responderet Caiet, ubi
suspita, ex iam habere locum, quando id, quod odio affert,
eratianus eius, ex quo auteretur, ut aqua emana-
ns in putoe, aut fonte, pradix vicini, erat vicini-
quamus transiret per ehas pradix eius, qui cum aut
erit. Ve enim iniuria non faciat ei, ex quo auteretur,
nec illi est, ut auferens in suam propriam utilitatem
cum auferat, non filio animo alteri nocendimam tunc
in iuriam illi inferret, tenereturque ei ad restituitionem
eius danni dati. Quando vero, inquit Caiet, quod
impeditur, non erat alterius, neque illi ex iustitia ali-
quo modo debitus, nulla sit ei iniuria, et si ex odio
illud conquefi impediat.

Dicendum tamen est, ut duabus disputationibus citatis dicebamus, stando in solo iure naturali, etiam, qui, praescindendo yenam aqua in suo fundo, impedit, ne emanet in fundo alterius, nullam iniuriam illi

Disp. 727. I 1002

teri illi ad restituitionē, esto ex odio
illi nocendi, id efficiat. Ratio autem est;
quod accipit, quod est alterius, conqd nō
artem aqua quam iam ad fundum alterius
led accipit, quod est suā, dū intra venas
est, nec dumque effectum est alterius, sed
est alterius, si ad pradiū ipsius deuenire,
et iuste impeditur, preoccupante illa
vita prioris pradiū, cuius erat et affecta-
is, qui venam in fūto fundo præscindit, v-
do, accipitque, quod pro tunc est fūt, col-
li, vt, stando in fūto iure naturali, non la-
nūriā, etto ex odio, animo que illi nocen-
tium eū illum co commido, id efficiat.

stitutio[n]em tenet. et
cum verò arbitris , cum communi docto-
ria , quam duabus disputationibus citra-
ta iura retinimus , iure cuius incepit ful-
mina , ut quando quis absque illo fuit emis-
so nomen alteri nocendi , (qui tamen
non prejumentur , nisi probent) venias ex eo
deret , vel altius coleret domum suam ,
male efficeret , concedi aduersus illum a-
dolam id ad impedimentum , antequam fit
actum , & ad demolientiam , ac reducen-
tiam flatum , quod ex animo fuerit ef-
fatum id , nullam in foro conscientia
est , nisi polliquam in foro exteriori iuris
qui in penam peruerteret intentionis
intelligatur id eis plus extendendum , quam in
competitur disputationi : co quod con-
beat rei natura , stando in solo iure natu-
ri in legato , quod alteri effet relictum , vo-
luntate eius , quod de妃e disponere potuit , vt volunt
atlam tertii fuisse bonis effet relictum
aliam alteri , procedentibus huiuscmodi
ex odio eius , cui est detracitum , sine vila
fraude , credo in exteriori foro non con-
cedi aduersus id ita impedimentum .

concluio. Qui voluntarie fuit aliqui
ne conquepererit, quod fibi ex infi-
tum, restituere si tenetur id dannum
afsumbitum, attento iure, quod si impedi-
dit ibi habeat, & attenta certitudine, ante-
tur, maiori et minori, qua erat quod id
tur, si non fuit illatio modo impeditus
cum communis est. Prohibit autem po-
nari, qui cum modo impedivit, monendo
et non conferret, aut quia quis alia ratione
afsumbit peccatum, causaque iniusta fuit
et cuncti ergo refutare illud tenetur. Di-
cunt enim stolidum, attento iure, quod
tus fuit, ad id habebat, quod aenequi-
tus: quoniam, si tres erant oppo-
nunt, aut prehendam, finitumque erat
iure, ita quod non posset aliis opponi,
dilecti sibi habebant ius ad eam carthe-
braebandam, collaqueat si cudam quar-
bara alicuius, tenetur vienique illo
non ad integrum afsumbitum in cathe-
bra.

**Tertia
clusio.**

De Restitutione. 1004

Aprehendat id bonū, quod parum defuit, ut ad effet, qualius alio modo ad effet. Neg; in re, in qua D. Thos. x. 2. art. 2. art. 4. eadē propositione effūsus, (nempe qd qm aliquid ex iustitia erat debitum, & patum defuit, vt conferetur, perinde etiā si iam fuit collatum, ad effectum, ut impediens ne teatuerat ad integrum illius restitutio[n]em) proprie[ti]t[er] illa est vera omnino: si periculum aliquod erat, eam afflue[n]tiorum impedit: ea quippe res, pro quantitate periculi, quod erat, vix p[ro]metitur, minus valeret eff[ect]us ab periculo, ac prouide[m]inor impeditient iniungenda est recti tueri obligatio. Quicquid autem sit, quando res debita erat ex iustitia, quando ta[m] nullo modo erat debita, sed solum conferenda erat ex liberalitate, negandum est perinde esse, quod ad restituendū omni attingat, impide[re] aliquid, collatorem perfudiendo, ne conferat, atque illud idem ab eo auferre postquam est collatum: res enim per collationem facta est iam illius, ac prouide auferre do illam tunc ab eo, committit tursum, tunc ei iniuria: ante collatum nem verò, inclinando collatorem ab[st]e vi, ac fraude, in contrarium, nulla fit ei iniuria, ac prouide nulla confundit obligatio quicquid ei restituendi. Ad argumentum ergo in formis, neganda est prima consequentia, si consequens intelligatur, quod restituendū obligationem.

D I S P V T. 728.

C De restituzione dannorum in bonis exterioribus, quae ex adulterio sequuntur, ubi disputandum. Et num dans operam rei illicite restituere tenetur damna, quae absque alia sua culpa sequuntur.

S V M M A R I V M

- D 1 *Damnum quando est periculum ne ex uno crimen viteris alteri sequatur*, tunc qui committit id crimem, peccatum suum expoundinge se via periculorum dicit ad aliud damnum. & quoniamque ea circumstantia exprimitur istud in confitentibus. Si autem ei damnum sequatur obligatio est illud restituendi. Et ubi diffundendum de domino ex eo sequitur, quod adulteria concepit.

2 *Damnum sequitur dando operari rei cautela*, ex qua natum non erat, neque in conscientia sua, in exteriori foro obligatio est illud restituere.

3 *Quando res illicita est apta ut inde ad damnum sequatur*, facile cum minimum interuenit lata culpa, ut ob eam, saltem in primum, in exteriori foro obligatio innungi posita illud restituendi.

Ad argum.

Ad argumentum autem initio huius disputationis politum ex proportione illa Aristotelis, dicendum in primis est, ea proportionē estē topicā, neque quoad effectū omnē eē vniuersitatem vera; neque n. s. cui p. r. dūfuit, ut iniunctū committeret, aut ut pccaret, perinde est reputādū, ac si iniunctū commiseret, aut si pccaseret. Nec in re, in qua illa est vnu Aristoteles, neque est ē infortunatus, qui non est consequitus bonum, quod parum defuit ut consequeretur, ac infortunatus est, si poenitū illud effectus equum, illud amitteret, nihil impeditēt, q. intellectus ap-

Vadam fuit damna in bonis aliorū extensis, quæ nata fuit sequi ex culpa precedente, tanquam effectus illius : atque tunc, committere priorem culpam, attendendo, aut attendere debendo; nata esse inde sequi talia damna , est committere nouam culpam illo eodem actu contra iustitiam communiam , se ita exponendo periculio inferendi ea damna proximis , siue illa re ipsa sequatur, non sequatur, ut prima secunda, tu in loco explicavimus. Ut, qui te infelix, si experientia dictis, se, dum ebrietate est captus, solete inferre damna proximis, vel in rebus externis, vel in corpore, interficiendo, aut percutiendo, vtique, quando se inebriat, non solum commitit peccatum lethale intemperantia, se illo modo priuando vnu rationis, sed etiam iniurias adulterios proximos , vel contra quantum vel contra septimum decalogi præceptum, prout

uerint dannia, que experientia didicit ex sua ebrietate et lepra se qui, & ad quae inferenda se exponit ita ac inebriando: neque minorem culpam committit, se tunc inebriando, quando illa non sequuntur, quam quando sequuntur, ut i. 2. ostendimus. Teneatur vero ad integrum restituitionem eorum dannorum, quando sequuntur, ex parte iniustae acceptiosis, dannis iniuste illatis; o quod iniustis illa dederit, se contra iustitiam expounding pericula illa dandi, quando le iuste riauit. Eodem modo, quia ex adulterio rata est tequi concepcionis prolis illegitima; atque inde veteris naturae et te qui dannum in bonis exterris aliorum, cum proles eius concepta expensis matris adulterii educatur, & in bonis tamen mariti, quam adulteria, succedit, priuataque legitimam problematum conjugatorum, aut alios legitimos iliorum haeredes, bonis, quae obtinere desiderant, tamen que conjugata adulterium committit, & qui cum illa ad crimen committit, non solum contra iustitiam peccat aduersus maritum, contra festum decalogi praeceptum, sed etiam ilum peccat contra septimum, dum illo eodem anno se exponit periculo dannorum contra iustitiam in bonis exterris aduersus maritum, legittimam problematum, auctius alterius mariti. Non tam men necesse est, cum circumstantiam, speciem mutantem, ac valde aggravantem, exprimere in particulari in confessionibus, dum expeditum est fit sufficienter peccati adulteri: quoniam cum per se fit coniunctum cum peccato adulteri, dum adulterii pecuniam exprimitur, illa concomitantem censetur sufficienter

expeditam & concomitantem centetur iustificent
exprimere. Quando quis operam dei rei illicite ex
qua & attentis circumstantiis concurrentibus, natum
est se quod proximum datum in rebus externis, in cor-
pore, vel in honore, aut famam, & id donec ita ope-
ram rei illicite sequatur, ne ipsa viterius id datum,
dubitandum non est, qui eo modo operam rei illici-
ta alteri dealit, teneri in conscientia & in exteriori
foco, ex parte multe acceptio[n]is, dannive co ipso
injustus, & refutare id totum datum & legerius
sublequuntur. Quin si interuenit culpa iuridica, &
non theologica, comparatione talis danni, Dilputa-
697. & 698. expicatum, quoque in foco exteriori
xi. iuridici ad redditus cogitat, ut relatrice, sed non
in conscientia fore ante latam sententiam refarcire il-

Conscientia vero ante latam tentationem retardare il-
lud tenetur: neque de hac re hoc loco disputamus.
Quia tamen peculiariter est difficultas, neque infor-
matus in conscientiis, quando proles exadmit-
ter etiam nata, quoque adultera & adulteri tenen-
tur impedita damnatio nonis temporibus, que in-
deinceps, legimus propter aut alios, sequuntur, &
quoniam illa refutatur tenetur, quando fuerint
sequuta, & quomodo, ita tunc hoc loco retor explic-
at, ut in quo nobis est ferme de damnatione rebus
externis proximus iniuste datus, nisi id potius reten-
tanum centeremus in sequentem terminum deulti-
ta tractatum: in quo nobis futurus est tempore de ad-
ulterio, quantum peccatum est contra uitium
aduersus coniunctum alterius coniugis petitorum,
an aperte dispergimus summi de eo altero effectu mis-
futus ex eodem auterius cunctione sequitur.

Solam autem hoc loco di pluramus, num, quando, dante aliquo operante illorum, sequuntur etiam dandum ab eo alia tua, cuius theologia ac iuridica, tenetum id dominum restituit ea ratione, quia, dando operantur reliquiae, ut lequitum. Exempla sunt si quis cedendo ligna in lyra aliena contradicunt, solatatem, ad huiusque debita dignitate, ne cui noceret, manipulat alienum non oculum, arietum interficit; vel si illa tua ergo ex loco delecto, in quo neque homines, neque tuus animalia, esse solent. Item, si quis dominum alienum in transiit, iuramenta, illam incendit, aut dampnum aliud tibi debet, quod si ex legitima ingredieretur causa dampnum.

Disp. 728. & 729. 1006

num nulla ratione imputaretur ei ad culpam, num restituere illud teneatur. Dicendum vero est, neque conscientia neque in exteriore foro teneri illud restituere. Probarit, quoniam natura naturali id restituere non tenetur: eo quod neque ex parte rei accepte, neque ex parte iniusta aceptionis, ad id teneatur; quippe cum nullum in eo commiserit percatum, ut supponimus: neque tenetur ex aliquo contradicte, quo ad id se astrictim: neque item tenetur legi aliqua politica, quia res publica voluntat ad homines in communem bonum obligare: co quod nulla talis reperitur: si autem aliqua esset, qui in pacem antecedentes culpe ad id obligaret, illa esset penalitatis, ac proinde animata tantum tentantiam ad id non obligaret: ergo in eventu, de quo disputamus, neque in conscientia, neque in exteriore foro, teneri ad villam restitucionem eius damni. Confirmare id possumus ex Augustino, capit. inебrauerunt. 15-
questio, prima: quo in loco, in quantum ex ebrietate Loti prater omnem ipsius exfluminationem sequetus fuit incestus, & ablique omni proftus culpa comparatione eius effectus, eo quod in potestate ipsius non fuerit praedirecum in incestum, solam obrietatem illi ad culpam imputar, non vero incestum. Quando autem effectus malus ad culpam non est imputandus, eo quod nullo modo fuerit voluntarius, saner neque ad penam est imputandus, & multo minus etiunq[ue]m restituendus non propter illum, est noxious sit proximo.

Ilud tamen oblitera, quando res illicita, cui aliquis operam daret, est apta, ut damnum se piatur, ut si quis deinde domum alienam ad futandum ingrediatur, pedibusque offendat, atque aliquid infringat, aut damnum aliud det, tunc in eo effectus proximo noctu facile interuenire tulit culpam, coniunctam cum theologiecula paratione talis esse debet, & multo facilius in exteriori foro praetumitur, atque, falso in penam antecedentis culpa apta, ut inde fit sequestrari, iniugi in eo force potest omnis restituendi fit totum damnum. Secus autem res haber, quando maneficie constat, effectum fequirunt nullo modo esse culpabilem in antecedente culpa, aet evite illicio, cui quis operam dabat.

D I S P V T. 729.

Qui ad restituendum teneantur. Et de iubente, seu mandante, ratumve habente d^{am}nun nomine ipsius iniuste esse datum.

S V M M A R I V M.

- Restitutio nis p resse ex parte iniuste a cceptionis, tanquam conca fa, qui s obligatio nis co nstringat.
 - Inb e nta tautum expro fesso mandato quis c enatur, ut danno inde sequitur, restituere illud teneatur.
 - Restituere non tenetur d amnum minus de datum, qui rati one postea habet nominis ipsius se dati: tam ergo decens, si rati one illud refutatur.
 - Ratum habens dicitur nomine Ipsi s factum, p onam spirituali, ut excommunicatio nis, aut irregu laritatis, pro eo impostam incurritur nam retrotrahitur, ut intercuratur a pecto communis delicti.
 - Ratum habens delictum nomine Ipsi s antea patratur, ut penas pro eo delicto statutis incurvatur, nece ssit est, ut quanto fuit patraturum fuerit in statu up potenti illud percipere.
 - Sciens aliquod d amnum fore nomine ac intuitu ipsius d amnum, nec cobibens cum posse, restituere tenetur ad d amnum si us intuito datum.

quam suadendo illi minus malum in rebus eiusdem proximi exterris, adiuuandoque malefactorem in eo damno inferendos; tunc, cum eiusmodi adiutorio minimè tali proximo inuriam inferremus, quin potius negotiū illius utiliter ageremus absque vilo nostro peccato, nullā nobis e talis adiutorio ad id præstato manare obligationem restituendi illi idamnum, nisi forte locupletiores in aliquo inde maneremus; sed obligationem rotam manere apud solum malefactorem, cui id adiutorium præfaretur.

Dubium est, num, si quando aliqui prauum consilium alii dedit, vt proximo suo damnum iniustū inferret, id illi non potuit perfidiare, pofta vero ex eo consilio fuit motus ad damnum proximo inferendum, teneatur, qui id confuluit, restituere tale damnum in defectum eius, qui id damnum exequutus est. Respondendumque est affirmander. Quoniam re vera id consilium ad id damnum inferendum cooperari tunc est, quando damnum fuit illatum, licet à principio non permouerit, aut etiam illi contradixerit, qui postea ex illo fuit permotus ad tale dampnum inferendum.

DISP VT. 731.

Discrimen inter mandantem & consulen-tem, quando post reuocatum mandatum, ac consilium, damnum iniustè infertur.

S V M M A R I V M.

Mandans si ex p[ro]f[essione] aut tacite reuocavit mandatum, & de revocatione mandatario confabat, si dampnum mandatarius det exequendum mandatum, solus mandatarius tenetur illud restituere, nisi in mandato esset admixtum aliud consilium, vnde mandatarius motus fuerit ad id exequendum: nam tunc mandans, tanquam causa eius principalis, tenetur restituere in defectum exequitorum. Consilium vero illuc consilium reuocet, & suadet, ne exequitioni mandetur, si inde sequutum sit dampnum, tenetur illud restituere in exequitoris defectum.

Licet quidam in ea fuit sententia, vt dicant, si, post prauum mandatum aut consilium, aliqui datum, mandans aut consulens, antequam dampnum inde sequatur, mandatum, vel consilium, reuocent, non teneri restituere dampnum nequit mandatoris; aut eius, cui consilium talis est datum, post reuocatum tale mandatum, aut consilium, sequuntur: alij tamen rectius hoc discrimen inter prauem mandantem, & prauem consulensem, constitutum. Quod si mandans, ante dampnum exequitioni mandatum, ex p[ro]f[essione] reuocavit mandatum, verbis scripto, per internum, aut alia ratione, vel testitatem, in eundo amicitiam, aut affinitatem contrahendo, cum eo inimico, cui dampnum inferri mandaverat, tunc, si postquam mandatario de tali reuocatione mandati confitit, mandatarius dampnum illi infert, non tribuit id dampnum mandanti, sed mandatario, scilicet mandans tunc non tenetur illud restituere, sed solus mandatarius. Ita Inno. c. ad audiendum de homic. quem, post Bartolom. sequitur Angel. & Sylvest. tuerique verb. mandatum, num. 5. & Naur. in Manu. c. 27. numero 233. At vero quidam post reuocatum consilium, petuntque ab eo, cui est datum, vt illud exequitioni non mandet, dampnum iniustè est datum, dampnum illud ei, qui consilium dedit, imputatur tanquam concusa per id consilium, atque adeò ad restituendum illius tenetur in

A defectum eius, qui illud exequitioni mandavit, vt cum Inno. afferit Panor. c. ad audiendum citato, n[on] me. vt: Rationem reddit Naur. num. 2. 23, citato, (licet quoad irregularitate & homicidio loquatur) quoniam consilium datur gratia eius, cui datur, vt is illo utatur tanquam fuum negotiorum agens, eaque ratione, quando cunque, is illo permotus, dampnum iniustè infert, imputatur opus, quo dampnum infert, atque effectus, ei, qui tale consilium dedit, tanquam causa per id consilium ad id opus ad cuncte effectum cooperant. Mandatum vero est præcisè ratio ne mandantis, vt mandatarius, tanquam negotiorum agens mandantis, operetur interim dum mandans voluerit, eaque de causa statim, ac mandans illud reuocat, non amplius mandanti imputatur opus atque effectus, sed mandatario, qui sua nequitia ex tali dampnum occasionem sumpsit ad id dampnum, absque mandatis culpa, inferendum.

Quo loco obserua, nullum esse dubium, dampnum iniustè a mandatario illatum, post mandatum a mandante reuocatum, non imputari mandanti, quasi ad illud restituendum tenetur tanquam causa principialis, que sola, ante omnes alias illius dampni concusas, tenetur ad integrum dampnum restituere, & reliqui in defectum illius quo pacto proculdubio ad restituendum eius dampni tenetur, nisi mandatum, ante id dampnum datum, reuocatur, vt infra dictetur, quando concusas omnes dampni iniustè dati inter se conferemus, ostendemusque, quoniamque vna quaque ad illius restituendum teneatur, aut non teneatur. Est tamen dubium, quando mandatarius, nisi impeditus, quod mandatum esset a mandante reuocatum, idque mandatario confaret, ex eo nihilominus mandato fuit motus ad dampnum inferendum, num mandans ad restituendum tenetur eius dampni, in defectum tamen mandatarii, qui tamen causa principialis iam tunc illius, illud integrum ante mandantem restituere teneatur: quemadmodum prauum consilium exequitor tenetur principaliter integrum dampnum, & ex tali consilio iniuste datum, restituere, & consiliarius non nisi in defectum talis exequitorum, vt infra, quando concusas dampni iniustè illata inter se conferemus, explanabitur. Dicendum autem est, quando mandatum nihil admixtum habet prauum consilium, quia scilicet nihil habet unde mandatarius ad illius exequitionem mouetur, preter mandantum suffisionem atque autoritatem, sed mandatarius, post mandatum reuocatum, sola sua nequitia, aut cupiditate obtinendi, quod libi fuerat promissum, vt id mandatum exequatur, tale mandatum fuit ex equitate, tunc mandantem ad nullam teneti restituendum, propter rationem à Naurato redditam. Ceterum, si mandatum admixtam habeat rationem aliquam à mandante mandatario propria, mandans, & prauem consulensem, constiuitur, quod mandans, ante dampnum exequitione mandatum, motus fuit ad id dampnum inferendum tunc mandantem teneri restituere id dampnum, tanquam causam minus principalem in mandatario defectum, eo quod vero per id consilium admixta, cooperatus est ad dampnum ita iniustè illatum, quando exequitioni fuit mandatum: semper enim consilium, quando ex illo aliquis motus dampnum iniuste dat, cooperatur ad id dampnum tanquam instrumentum eius, qui illud dedit, illique, tanquam concusa illius imputatur id dampnum, hi impediente, quod tale consilium reuocatur,

& quod dissuadere ei sit conatus, cui illud dedit, vt nihil tale efficeret.

D1

DISP VT. 732.

De consentiente. Et num consentiens aut suffragium ferens ad dampnum iniustū, quando sine tali consensu, aut suffragio, similiter id dampnum daretur, ad restituendum illius teneantur.

S V M M A R I V M.

1 Consulens, vt restituere tenetur dampnum ex consilio dato sequitur, quis dicatur. Comprehendit vero suffragium ferentes ad id dampnum.

2 Suffragia ferentes, aut consentientes, postquam aliquid, independenter a posterioribus suffragiis, irreuocabiliter est decreto iniuste, non tenetur ad dampnum plenē iam per anteriores datum. Neque ex quo obligacionem restituendi inducit in exequentes, quando suffragia, sicut iniusta, ius electio[n]e contulerint. Indicetur vero, quando exequito efferte[m] re mala, nihil in impedientibus anterioribus suffragiis ac consensibus.

3 Qui ante dampnum integre datum suffragia dant, non excusantur restituendo dampno, e[st]o scilicet si ipsi non suffragant, alios postea id dampnum plenē suis suffragiis daturos. Qui item post dampnum integre datum suis suffragiis augent decedens & iniustam iniuste recte, restituere illi tenetur, id dedecoris & infamiae augmentum.

4 Suffragia sua sicut in capitulo renuntiant, quibus impediunt dampnum ab alijs datum, & qui tacentes, que ibi dicere aut propone te[n]ebant, quibus dampnum id impedirent, restituere illud tenentur.

N Omine consentientis in re proposita, nō intelligitur, qui quous modo consentit: si enim aliquis, quia ex iniustia, non tenetur prohibere aliquid, eo quod ex officio id ei non incumbat, aliquid non prohibeat, sicut ex caritate id prohibere fibra reatu culpe lethali tenetur, huius tamen consensus non folium per hoc, non prohibet, cum posset, sed etiam per hoc, quod dicere, per me facere, quod voluntatis, ego non impediem, & insuper tacebo, neque vniuersaliter detegam, neque est consentiens, de quo modo loquimur, neque villa ei inde iniurit obligatio restituendi dampnum ab alijs, ipso modo explicato, illud non prohibeunt, illatum: quia non est causa talis dampni, cum nihil ad illud cooperetur, sed solum illud non impedit: non impediens autem, tunc soli consenserit causa dampni iniuste ab alijs datu[m], quod ex officio, ac proinde ex iniustia, tenetur illi impedire, non vero, quando solum tenetur ex caritate illud impedire, vt infra dicatur. Quin obserua, eto aliquis prædictus modo consentit, dampnum ab alijs iniuste inferri, quando ipse illud ex officio atque ex iniustia impedit tenetur, ac proinde quando inde contrahetur obligacionem illud restituendi in defectum eorum, qui illud decederunt, iuxta ea quae infra dicenda sunt, non tamen est consentiens, de quo modo loquimur, sed est non obstante, & non manefestans, de quibus infra futuris est sermo. In re autem proposita nomine cōsentientis intelligitur, qui per suum consensum, est causa dampni, in id dampnum positiu[m] influendo. Ut si aliquis ex ejus vellet iniustum aliquod dampnum, quod inferre non possit absque consensu, autoritate principis, aut alterius protestatis publicæ, tunc, si principes, aut talis alia potestas publica, ad id praefter suam autoritatem, seu consensum, vt id fiat, consentiens est, de quo in re proposita loquimur: & quia per talem consensum est

Disp. 732. 1014

A concusa dampni iniuste, quod ex eo consensu fit, tenetur illud restituere. Si item à consensu aliquorum penderat, quod bellum infieratur, atque illi consentiant, suffragiave præstent, quod iniuste aliquod bellum infieratur, consentientes sunt, de quibus modo nobis est sermo: & quoniam per eum consensum, quemadmodum concusa sunt iniusta talis belli, ita quoque concusa sunt iniusta sunt dampnorū, que ex bello sequuntur, ac coram omnium restituendum tenentur. Illi vero, qui post tale bellum definitum, illud approbat, ita tamen quod ex ipsorum approbatione non penderat infieri, aut non infieri, vt sunt homines de plebe, à quorum approbatione, postquam est definitum, nec infieri, nec non infieri, penderat, sanè sic per eum suum consensum & approbationem causa non sunt tali belli, ita neque causa sunt dampnorū, que ex illo sequuntur, nec proinde tenetur illa restituere, nisi postea in illorū exequitione sint aliter eorumdem concuta, vt bene Caet. in summa verb. restituisti. Ita. Item, qui suffragiis contra iniustiam aliquem eligunt ad cathedralm in viuenteribus, vel ad canonicatum in ecclesijs cathedralibus, aut aliquid aliud contra iniustiam suffragiis sufficiunt, concusa sunt iniusta talis electionis, restituereque proinde tenetur dampna, eis suffragiis proxime, vel remota, iniuste data.

Quando aliquid iniuste suffragijs cōfertur, aut de cernitur, vnde dampnum iniuste sequitur, quod restituere tenetur, qui illius p suffragia, aut cōfensem, causa sunt, aut concusa, vt proxime est dictu[m], est obseruandum. Si, vt id fiat, penderat majori suffragiorum parte, ita quod postquam maior pars suffragiorum acceptit, suffragia, que post illa accedit, ac sequuntur, nihil mutare iam possunt, aut impideat, tunc, qui iniuste suffragatur post maiorem partem suffragiorum, quae rem iam decreverunt, aut alium contulerunt, non tenetur ad restituendum talis dampni iniuste data. Ratio autem est, quia cum iam dampnum totum est integrum datum per antecedentia suffragia, hic, qui posterius iniuste suffragijs tulit, non est cooperatus ad id dampnum integrum ac plenē iam ante per alios datum, ac proinde, cum causa iam non sit eius dampni, restituere illud non tenetur. Hoc postimū locum habet, quando fecerit suffragijs, nulla prævia consultatione inter suffragium habentes, antequam suffragia præstentur, non confertur, aut deceretur, vt fieri solet in collatione cathedralium per scholasticorum suffragia in viuenteribus, & in collatione aliquorum canoniciatum, que per oppositionem suffragijs canoniciorum, & episcopi, conferuntur in ecclesijs cathedralibus. Ita Caet. vbi supra, Naur. in Manu. c. 17. num. 21. Ioan. Med. de ref. q. 7. & doctores communiter. Medina tamen addit, si quis posterius tulerit suffragia ita iniusta, concutran ad exequitionem eius, quod suffragij est definitum, tanquam concusa, præcipiente vna cum alijs exequitionem, teneri ad restituendum tanquam concusa eius iniuste exequitionis. Que sententia mihi non probatur. Atque in primis, quod ad cathedralas viuenteras attinet, scholastici suffragantes, suis suffragijs cathedralm conferunt, quoad quod ad illam eis conferunt, pro quibus suffragantur. Regulare autem vota (vt vocant) & videre, cui suffragijs sit collata, & facere fidem, ac mittere schedulam, qua exequio fit, ad rectorem & consiliarios viuenteras p[ro]f[essione]at: qui, quamvis faciat suffragijs huius iniuste, non possunt aliud facere, neque ipsi iniustiam committunt, rem exequitioni mandando: quandoquidem electus eis suffragijs, licet iniuste, ad eam cathedralm, usi sufficiat ad illa comparavit, ac p[ro]f[essione]am illi tribuendo iuxta suffragia, non peccant contra iniustiam, neque contra aliquam aliam virtutem, sed suum munus debite exequuntur.

DISPV T. 733

De adulatore, & receptatore.

S V M M A R I V M.

1. *Receptare in defectum exequitoris quis ut palpo, seu adulator teneatur.*
2. *Receptator quis dicatur, ut tanquam concusa restituere teneat ablata, dannare data, etiam concusando ne restitutio fiat. Cum receptatoribus comprehenduntur, qui alios in iudicio aut alibi defendunt, ne aliena reddant. Et quoniam que per parvam licet nihilominus malefactores in iudicio defendere.*
3. *Receptatores ad iudicium, ad compositions, & ad similia tanquam concusa, quod dicunt ibi distracti, aut consumantur, quousque restituere teneantur.*

Palgo siue palpatore, licet is sit, qui adulatur, co tamen vocabulo, in re praetenti, intelligitur quicunque, vel laudando, vel etiam reprobando, irridendo, aut murmurando de aliquo, vel quois alio simili modo, illum ad damnum iniustum proximo suo inferendum mouet, vel sumendo de alio vindictam, vel quois alio modo. Talis quippe restituere teneat damnum totum, cuius, ita alterum mouendo, fuerit causa aut concusa. Teneat tamen in defectum exequitoris, ut infra dicetur. Exemplum est, ut si quis alterum ad vindictam moueat, proponendo illi suam nobilitatem, aut gesta suorum maiorum, vel illi exprobando adulterum vxoris, aut quois simili modo teneatur enim, tanquam cœcata illorum iniusta, ad dam non omnia feblequeta, non solùm, si illa intendit, sed etiam intendere debuit, inde lequi polle.

Ecce enim nomine in re praetenti intelligitur, qui vel recipiendo aliquem, vel predamalii alterando, vel aliquo modo, illi fecuritem praebendit, ad eam eum adiuuando, in causa est, ut damnum aliquid iniuste inferat, aut ut, postquam illud iniustum, id non restituat. Teneat enim restituere damnum omne, cuius alio modo & animum illi augendo, aut conferendo, fecuritem etiam ex parte illi praebendo, atque restituere etiam illi teneat damnum, cuius licet ipse non fuerit causa, sicut tanquam ea ratione in pedamento ex parte, ne id restituatur, aut recuperetur. Atque cum his, & cum palpatorebus, computare, seu comprehendere, postquam eos qui illum tam otium justice defendendo, aut excusando, aut etiam coram damnum iniuste passos, vel coram patre illius agentes, in causa iniuste, ne restituere cogatur. Quando tamen simul concusanteur ad personam illi pro eo delicto imponendam, tunc, quantum ipse sit posset licet defendere, tamquam licet cum actuare remodo, ut adiuuandi confundat, illum damnum iniuste deducat, quod in conscientia foro restituere teneatur, nulla expectata sententia, prouidet, ut ad illi occulere restituere, si est foliando, aut si tollens non efficit, praetaret sufficientem cautionem, quam attentione circumstantijs concurrentiis, praefixa id, de quo agitur, aut aliquid manifestando, impediens in capitulo potuerunt, ne aliquid ab eo capitulo, ac communitate, iniuste fieret, cum ex munere ad id proponendum, iuxta ordinem in capitulo ac communitate praescriptum, teneantur, & lethali peccant, si id omissum, & ad restituendum in damnum inde subsequitorum teneantur. Ita In hoc. cap. t. de ijs qua à maiori parte capituli. & Sylvestri verb. con sensu, quæst.

Tertium est. Eos, qui sunt in capitulo renuntiant, attendentes, aut attendere debentes, id in causa esse, quid aliud iniuste fiat, dum ea ratione pre ualent suffragia eorū, qui iniuste aliquid conferunt, aut decernunt, & peccare lethaliiter, & restituere teneri damna, qui inde fuerint sequuntur. Quia suffragia non tulerint, quoniam ex officio tenebant tunc impedire ea damnis, tanquam partes totius communitas, cui us suffragi ad id est tribuum. Eadem ratione, partes capituli, qui proponendo aliquid circa id, de quo agitur, aut aliquid manifestando, impediens in capitulo potuerunt, ne aliquid ab eo capitulo, ac communitate, iniuste fieret, cum ex munere ad id proponendum, iuxta ordinem in capitulo ac communitate praescriptum, teneantur, & lethali peccant, si id omissum, & ad restituendum in damnum inde subsequitorum teneantur. Ita In hoc. cap. t. de ijs qua à maiori parte capituli. & Sylvestri verb. consensu, quæst.

De ijs autem, qui in domo sua recipientum ad ludendum, aut ad comedendum ac bibendum, filios am illas,

1017 Tract. II.

Disp. 734. 1018

Alias, & alios, qui ludunt ac consumunt res, de quibus cōstat, aut tuſpicio est, alienas esse, num illarum rerum dominis restituere teneantur res ita consumptas, tanquam concusae talis iniusta consumptionis. Dicendum est. Si ita recipientes, aliquid earum res tenuerint, vel in stipendium receptionis, vel in preium pro rebus, quas illis tradunt, restituere teneri, & accepti, ratione rei accepta, & ratione in iusta acciōnē. Nisi, temoto omni dubio pīmāt, earum rerum dominos non velle restituēti: eo quod solūm fini iniusti, quod res ipsorum alienentur, postquam autē alienatae aut consumptae sunt, restituēti cōmēntur. Si vero recipientes, pīmū earum rerum recipientes, sed solūm permittant in ipsorum dominis eas res ludi aut consumi, tunc si casas, aut aedas, ad ludendum tradant, inō si mentant ad ludendum illis sternant, & alia ad id necessaria praebeant, ut fedilia, lumen, & similia, restituere teneant tanquam concusae eius damni iniusti; in defēctū tamen eorum, qui res ita alienant, quin & in defectum eorum, qui eas res lucrati sunt quōd omnes, ante eiusmodi recipientes, restituere teneantur. Quod verò aliquis, sciens aliquos ingreſos esse domum suam ad iudicium, ibique iudicere, inde illos non ejiciat, restituere non teneat aliena, quia ibi iudicatur, modis non occulere, & quali defendant, neque enim ex iustitia, sed solūm ex caritate, teneat impiē dire ludum in ea sua domo, eos inde eiendi, quādo ipse nullū ad ludum cooperatur, si tamen eos detenēti dōndō aut occulēti.

DISPV T. 734.

De participantibus. Et quousque singuli, in varijs eventibus, restituere teneantur.

S V M M A R I V M.

1. *Restituere ut teneantur, varijs participantium in furoto, aut in damno dato, modi, & quousque vnuus quisque restituere teneatur.*

2. *Restituere ut non tenetur partes aliorum, quando solūm fuit occasio ut alii simili furarunt: securus quādo fuit causa, & quibus modis causa esse posse.*

3. *Damna iniusta, que militis in exercitu dant, quādo quāla exequuntur, & quando onus teneantur ea restituere. Hoc est, singuli ea integrā in defectum aliorum. Et cum non tanto rigore singuli precipiāti sunt restituere, sed vnuus quisque moderat prudens arbitrio.*

Participantes hoc loco dicuntur, quicunque ad iniustitiam, prīter modos hactenū explicatos, coadiuant, sine simili partē teneantur, ut iniuste accepta, seu detenta, sine non. Et quidem, quando aliquis solūm in re accepta participat, absque vna iniusta acceptione ex parte patēt, non efficiens, de quo modo loquimur, iuxta ea, quia in principio Disputat. 729. dicta sunt: foliūm restituere teneantur, quod ad se ex ea re peruenit, si extare, aut quantum ex eo, quod non extaret, factus est locupletior, ut ex ijs, quia, dum de radice restitutions ex parte foliūm rei accepta sunt dicta, facili liquet.

Inter participants ergo, de quibus nobis hoco loco sermo, in primis numerantur, qui cooperantur ad furtum, aut ad quamcumque aliam iniustam acceptiōnē, vel damnum iniustum, influendo iniuste ad illud immediate, illudque exequendo, aut postquam res iniuste detinuntur, aliquid illius accipiendo, aut retinendo iniuste. Numerantur etiam, qui

Bmediatores sunt ad iniustitiae exequitionem, ut sunt viri ariorum famili, qui contradicunt iniustos, viri ariorum nomine, celebrans, pecunia quā recipiunt, & sunt famili, aut quicquidque alius, qui, quod filius familias, aut quod quisvis alius futur, scenter, aut praeſumendo, praeſumere debendo, esse furto ablatum, uenedit, a aliter distrahit, & qui illud similiter emptum, aut quoquis alio titulo fibi traditum, accipit, & tunc alii timiles.

Numerantur deinde fabri ferrarij, & alij, qui sciētes, aut praeſumentes, pīlūm creve debentes, claves, aut alia instrumenta, petiat furandum, aut ad alii damnum eis inferendum, ea conficiat, aut tradunt: fūmēn concusae damni sequit, tanquam cooperantes ad illud ministrando instrumenta, quibus alij ad id sunt vtū. Numerantur item, qui scias applicant, surerent, quibus alij ascendunt ad datum iniuste inferendum. Et præterea, qui explorantes seu vigiles sunt gorum, qui damnum iniuste inferunt, ut illos admoneant, quo tunc facilius id iniustum damnum exequantur. Item numerantur, qui illos comitantur, animo eos defendendi, aut quodvis aliud auxilium ad id iniustum damnum inferendum eis præfandit. Ex his exemplis facilē quibus intelliger ac iudicabit, oblati et quouis alio euētu, num in illo dicendus sit aliquis participans in damno aliquo iniuste illato, aut non, ut ex hoc capitio iudicandus sit teneri ad illius restituēti an denudo aut occulēti.

Vi autem intelligatur, quādam quius participan-

cium iniuste in damno dato restituere teneatur, re-

spicendum semper cit ad effectum, damnumve in-

iniuste datum, atque in illo effatēndum, quādam

illius sua cautelate attigerit. Et quidem, si totus

effectus, damnum fuit causa, quia videlicet totum

id damnum totalitate effectus, & singulis illius par-

tes, artigia sua cautelate, tunc, nihil impedit, q̄

particulariter foliūm causa fuerit illius causa, quia sci-

licet alij, simili fuerint causæ evidēti toti-

s effectus, restituere teneat totum effectum, fal-

tem in effectum aliorum, ut explicatum. Si vero

taa cautelate to ut artigia partē effectus, damni

ve danū, ita quod reuocat partē, aut reliquarum par-

tium, ipse nūllo modo fuit causa, quia eas sua cautelate

non artig, sed alij inerunt foliūm causa, et

in principio totum teneat restituere tam partē, quā-

causa, ut illam attigerit totaliter to-

talitate causa, quia ipse foliūm causa fuit eius pars

damni, siue partialiter foliūm partialitate causa,

quia videlicet causæ fūca etiam fuit eius pars

damni.

Hinc quando, verbi gratia, multi vineam ingre-

duntur, ut vias furentur, aut aliquem alium locum,

ut damnum iniuste dent, distinguendū est: Quo-

niam, si nullus alius ad id iniustauit, consiliumve ad

ad illi dedit, neque animo fei inicem defendendi, ac

adiuuandi visor, aut vice dominus, compare-

ret, ingrediuntur, sed simili vineam fuit in greffis, nūl-

lo corum cooperante ad partiale furtum aterius, li-

cet torte vnuus eorum ingredientes prius alij, occa-

sionem illis praebentur ipsum furentur, ac damnum

timilius dandi, tunc nullus eorum restituere tene-

atur, nisi id, quod ipse accepit, quia nūllo modo con-

currat ad partes, quas alij iniuste accepunt, concep-

te fuit, quod acciperentur: neque enim sola occa-

sione effectus alius dicit potest causa illius.

Si autem vnuus iniustauit aut mōtis alios ad fute-

rum illud, ita quod alii permoti, aut confirmati sua-

tionē illius, restituere teneantur, non solūm partē, quā

ipse fuit furatus, sed etiam partes aliorum, quos ita

ad furtum mouit: quoniam effectus totalitate earū

etiam partium causa tuo confito fuit: tamē par-

tes